

Отримано: 22 лютого 2018 р.

Прорецензовано: 28 лютого 2018 р.

Прийнято до друку: 05 березня 2018 р.

e-mail: y.v.pasich@gmail.com

DOI: 10.25264/2311-5149-2018-8(36)-69-73

Пасічник Ю. В. Бюджетні важелі впливу на тривалість життя населення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2018. № 8(36). С. 69–73.

УДК: 316.334

JEL-класифікація: G 28: I 15: I 38

Пасічник Юрій Васильович,*доктор економічних наук, професор кафедри фінансів
Національного університету біоресурсів і природокористування України***БЮДЖЕТНІ ВАЖЕЛІ ВПЛИВУ НА ТРИВАЛІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ**

У статті розглянуто бюджетні важелі впливу на тривалість життя населення. Порівняно витрати на охорону здоров'я в окремих зарубіжних країнах та в Україні. Обґрунтовано роль основних чинників, які впливають на тривалість життя. З'ясовано специфіку медичного обслуговування в Україні та виокремлено особливе значення бюджетних важелів на сучасному етапі розвитку України. Виявлено силу впливу загальних державних витрат і мінімальної заробітної плати на очікувану тривалість життя. Зроблено висновки щодо важелів впливу на тривалість життя у Великобританії, Естонії, Польщі та Україні.

Ключові слова: бюджетні важелі, реформи, тривалість життя, чинники.

Пасічник Юрий Васильевич,*доктор экономических наук, профессор кафедры финансов
Национального университета биоресурсов и природопользования Украины***БЮДЖЕТНЫЕ РЫЧАГИ ВЛИЯНИЯ НА ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТЬ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ**

В статье рассмотрены бюджетные факторы влияния на продолжительность жизни населения. Сравнены расходы на здравоохранение в отдельных зарубежных странах и в Украине. Обоснована роль основных факторов, влияющих на продолжительность жизни. Определена специфика медицинского обслуживания в Украине и подчеркнута особое значение бюджетных рычагов на данном этапе развития Украины. Определена сила влияния общих государственных расходов и минимальной заработной платы на ожидаемую продолжительность жизни. Сделаны выводы относительно рычагов влияния на продолжительность жизни в Великобритании, Эстонии, Польше и Украине.

Ключевые слова: бюджетные рычаги, реформы, продолжительность жизни, факторы.

Yurii Pasichnyk,*Doctor of Economics, Professor at the Finance Department of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine***BUDGET LEVERS OF INFLUENCE ON THE POPULATION LIFESPAN**

The article considers the budget leverage effect on the life expectancy of the population. The author provides health care costs in certain foreign countries and in Ukraine. The role of the main factors that affect life expectancy is substantiated. The specifics of medical services in Ukraine are clarified and special importance of fiscal levers at present stage of Ukraine's development are highlighted. The impacts of total public spending and the minimum wages on life expectancy are defined. Conclusions about the fiscal factors influence on life expectancy in the UK, Estonia, Poland and Ukraine are made.

Key words: budget levers, reform, life expectancy, factors.

Постановка проблеми. Тривалість життєвого циклу людини є у ХХІ ст. одним із визначальних критеріїв соціального розвитку. Беручи до уваги, що цей показник в Україні є одним із найнижчих у Європі, актуальним завданням є з'ясування його специфіки та важелів впливу, зокрема бюджетних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За умов глобалізації соціальний розвиток є основним чинником стабільного функціонування суспільства. У країнах із сприятливим рівнем соціального забезпечення формуються можливості для динамічного розвитку, тому ця проблематика традиційно цікавила вчених різних напрямів. Так, лише в галузі економіки за дослідження основних проблем соціального змісту було присуджено Нобелівські премії: Р. Хіксу, К. Ерроу (1972 р.), А. Сену (1998 р.) – за теорію добробуту, Ф. Модільяні (1985 р.) – за розробку національних пенсійних програм, П. Кругману (2008 р.) – за аналіз причин глобальної урбанізації, А. Дітону (2015 р.) – за аналіз бідності та добробуту. Серед сучасних вітчизняних науковців окремі аспекти забезпечення належного рівня життя, зокрема і з використанням бюджетних ресурсів, досліджували В. Андрущенко, С. Буковинський, В. Кравченко, Е. Лібанова, В. Тропіна та інші. Проте умови, у яких функціонує вітчизняна суспільна система з 2014 р.,

формують принципово нові характеристики соціуму, тому є необхідність з'ясування основних проблем суспільного розвитку, зокрема тривалості життя населення України, а також розробка важелів його забезпечення.

Метою дослідження є з'ясування вагомості бюджетних важелів, які впливають на тривалість життя населення України, **а завданнями** – обґрунтування ролі важелів, зокрема бюджетних, які впливають на тривалість життя, порівняння державних витрат на охорону здоров'я в Україні та інших країнах Європи, з'ясування вагомості впливу бюджетних важелів, виявлення сили впливу загальних державних витрат і мінімальної заробітної плати на тривалість життя населення.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення належного життєвого рівня населення є однією із основних функцій держави, що зазвичай передбачено Конституцією. Будь-які дії державних органів влади, які спрямовані на обмеження цього права, викликають громадські протести. Щодо України, то показники, які характеризують життєвий рівень – мінімальна заробітна плата, середня заробітна плата, середній рівень доходу, мінімальний і середній рівень пенсії, різні види соціальних допомог – незважаючи на їх щорічне збільшення, не можуть забезпечити належний рівень суспільного добробуту, який є визначальним чинником у забезпеченні належного життєвого рівня. Так, на початок 2018 р. середній рівень заробітної плати в Україні є одним із найнижчих у Європі (8777 грн або 315 дол. США у розрахунку на один місяць) [1], а рівень бідності склав 60%, про що на прес-конференції повідомив координатор системи ООН в Україні, постійний представник програми розвитку ООН в Україні Ніл Вокер [2]. Ці соціальні характеристики є віддзеркаленням поточного суспільного стану і обумовлюють тривалість життя населення України.

Нині обґрунтовано, що на життєвий цикл впливають різні чинники: медичні, екологічні, освітні, житлово-комунальні, пенсійні тощо, формування яких відбувається під впливом важелів, що мають особисту, корпоративну та бюджетну складову. Очевидно, що медичний чинник є одним із визначальних.

Для з'ясування вагомості медичного чинника порівнюємо витрати на охорону здоров'я в Україні та інших країнах Європи і Сполучених Штатах Америки (таблиця 1).

Таблиця 1

Витрати на охорону здоров'я у 2016 р. (млн дол. США на душу населення)

Країни	Всього	Державні витрати	Особисті витрати
Україна	400	189	211
Польща	1797,8	1239,9	557,8
Естонія	1989,0	1512,9	476,0
Канада	4752,8	3340,8	1411,9
Австрія	5227,3	3957,4	1200,0
Німеччина	5550,6	4694,0	855,9
США	9892,3	4860,1	5032,1

Джерело: складено автором за [3; 4; 5].

Зазначимо, що на відміну від інших країн, в Україні немає офіційних статистичних даних щодо особистих витрат на медицину, що обумовлюється специфічністю соціальних процесів з урахуванням ментальності. Так, згідно з соціологічними даними всеукраїнського опитування, проведеного в межах дослідження «Індекс Здоров'я. Україна-2016», 39% громадян за останні 12 місяців хворіли, але не відвідали лікаря через брак коштів. Серед тих опитаних респондентів, які все ж мали витрати на медичну допомогу або ліки, у зв'язку зі зверненням до лікаря, 64% громадян було складно знайти потрібні кошти. Кожен третій, щоб покрити вартість амбулаторного лікування, змушений був позичати або продавати коштовності та майно. Середня сума коштів, позичених на амбулаторне лікування, склала 1937 грн. Водночас найбільшу суму витрачали жителі міста Київ – 7800 грн. Середній розмір витрат «з кишені» пацієнта за консультацію лікаря склав 472 грн. Серед респондентів, які були госпіталізовані протягом року, 25% неофіційно платили безпосередньо лікарю або іншому медичному персоналу (в середньому – 1860 грн), 37% платили в благодійний фонд лікувального закладу (в середньому 181 грн), 27% платили в касу лікувального закладу згідно з офіційними цінами закладу (в середньому – 1951 грн) [5]. Отже, з урахуванням цих даних, а також співставлення рівня та якості медичного обслуговування країн ЄС середнього рівня розвитку (Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина), методом екстраполяції отримано показник, який орієнтовно складає 400 доларів США в розрахунку на душу населення на рік. Порівнюємо окремі соціальні критерії в Україні та країнах Європи (таблиця 2).

Таблиця 2

**Очікувана тривалість життя (років), загальні державні витрати (% до ВВП)
та мінімальна заробітна плата (євро/міс.) у країнах Європи**

Роки	Очікувана тривалість життя, років (y)	Загальні державні витрати, % до ВВП (x1)	Мінімальна заробітна плата, євро/міс. (x2)	Очікувана тривалість життя, років (y)	Загальні державні витрати, % до ВВП (x1)	Мінімальна заробітна плата, євро/міс. (x2)
Естонія			Польща			
2006	73,2	33,6	191,3	73,5	43,5	232,9
2007	73,2	34,1	230,1	75,4	43,9	244,3
2008	74,4	39,7	278	75,6	44,2	313,3
2009	75,3	46,1	278	75,9	44,9	307,2
2010	76	40,5	278	76,4	45,8	320,9
2011	76,6	37,4	278	76,8	43,9	348,7
2012	76,7	39,3	290	76,9	42,8	336,5
2013	77,5	38,4	320	77,1	42,6	392,7
2014	77,4	38,4	355	77,8	43,2	404,4
2015	78	40,1	390	77,5	41,6	409,5
2016	78,9	40,4	430	77,9	41,3	417
Велика Британія			Україна			
2006	79,5	40,9	1212	68,1	32,2	78
2007	79,7	41,1	1315	68,2	31,4	82
2008	79,8	44,7	1242	68,3	32,6	84
2009	80,4	47,5	995	69,9	33,6	62
2010	80,6	47,8	1076	70,4	34,9	84
2011	80,1	46,2	1136	71	32	87
2012	80,1	46,1	1202	71,1	34,9	107
2013	81,1	44,4	1250	71,4	34,9	108
2014	81,4	43,3	1251	71,4	33,4	77
2015	81	42,3	1379	71,4	34,3	52
2016	81,2	39,4	1398	71,7	35,1	56,4

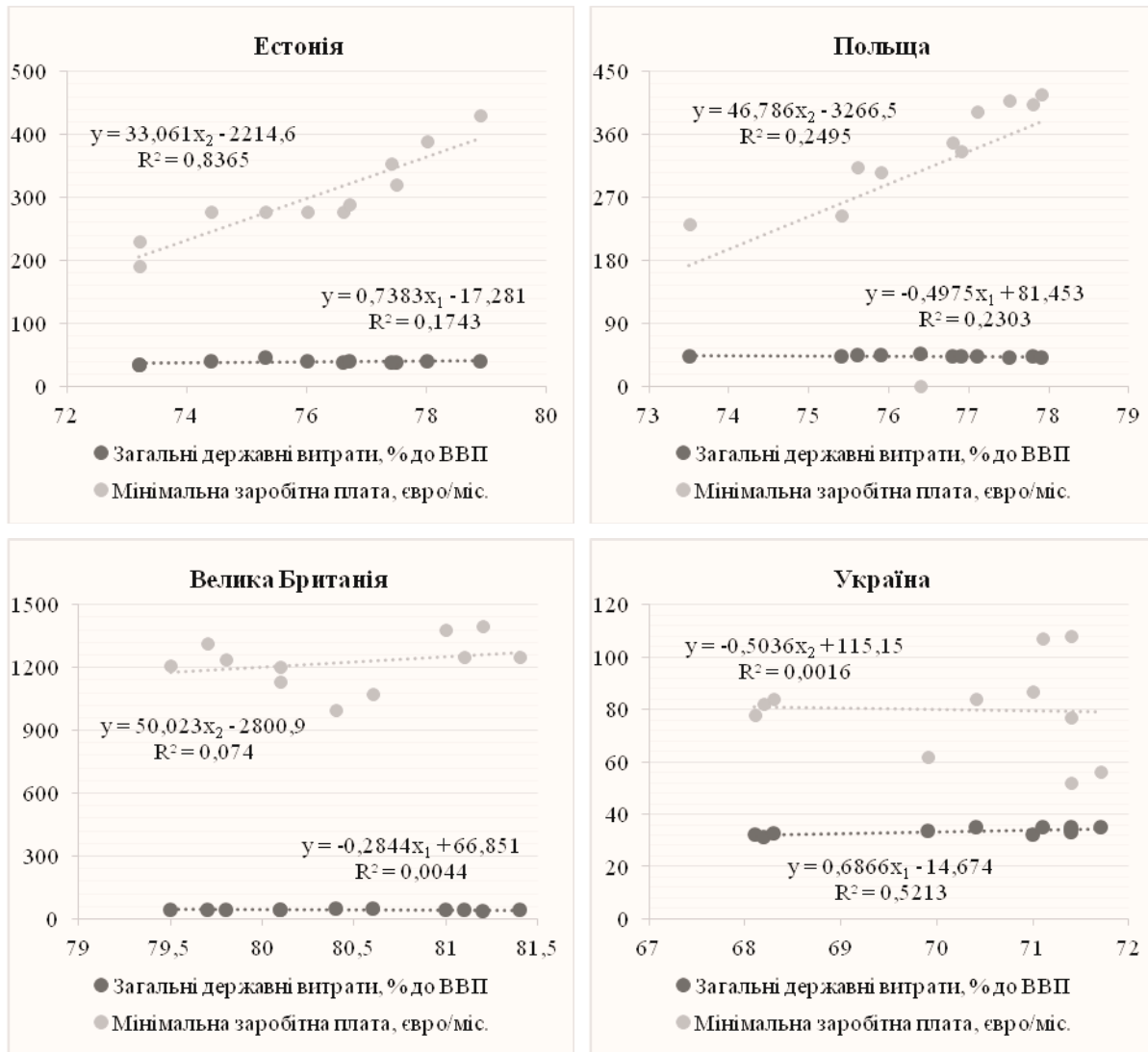
Джерело: складено автором із даними статистичних служб Естонії, Польщі, Великої Британії, України, а також Єв-ростату [6–10].

Аналіз цих даних дозволяє дійти таких висновків:

– за загальними державними витратами. Найвищий рівень за аналізований період зафіксовано у Ве-ликій Британії: від 47,8% у 2010 р. до 39,4 % у 2016 р., а найменший – в Україні: від 31,4% у 2007 р. до 35,1% у 2016 р. У цих країнах спостерігали різні рівні витрат залежно від політики урядів.

– за мінімальною заробітною платою. За цим показником Велика Британія значно випереджає інші країни, проте зазначимо, що за аналізований період він зріс лише на 15,4%, в Естонії – у 2,25 рази, Польщі – 1,79 рази, а в Україні, навпаки, зменшився на 27%. Щодо Естонії і Польщі така динаміка є об-грунтованою, беручи до уваги, що вони є членами ЄС і «підтягуються» до рівня високорозвинених країн, а щодо України – зменшення відбулося через значне знецінення гривні 2014–2016 рр. Внаслідок таких процесів в Україні тривалість життя нижча порівняно з цими країнами на 6–10 років.

Для виявлення сили впливу загальних державних витрат і мінімальної заробітної плати на очікувану тривалість життя в розрізі чотирьох країн виконаємо кореляційно-регресійний аналіз, використовуючи дані таблиці 2. Результати подано на рис. 1.

Рис. 1. Вплив загальних державних витрат і мінімальної заробітної плати на очікувану тривалість життя

Джерело: розрахунки автора за даними статистичних служб Естонії, Польщі, Великої Британії, України, а також Євростату [6–10].

За даними аналізу, який охоплював одинадцять років, виявлено, що найбільший вплив загальних державних витрат на очікувану тривалість життя зафіксовано в Україні (коефіцієнт детермінації (R^2) – 0,5213), а найменший – у Великій Британії ($R^2 = 0,0044$), що означає відсутність значної залежності громадян від соціальної політики уряду в економічно розвинених країнах, в Україні – навпаки: роль соціальної підтримки є вагомю, адже за межею бідності перебуває 60% населення.

Мінімальна заробітна плата у 83,65% випадків впливає на очікувану тривалість життя в Естонії, 24,95% – у Польщі, 7,4% – у Великій Британії, для України характерною є фактична відсутність такого впливу (0,16%). Незважаючи на значну розбіжність у силі впливу, роль цього критерію є важливою, тому що на його основі формуються відповідні положення з оплати праці. Щодо України, то така ситуація є зрозумілою, беручи до уваги співставленість мінімальної заробітної плати із прожитковим мінімумом, і тому більша частина населення не може самостійно вирішувати основні життєві проблеми. Коефіцієнт множинної кореляції (R), який характеризує тісноту зв'язку між очікуваною тривалістю життя, рівнем загальних державних витрат і мінімальною заробітною платою розрахуємо за формулою:

$$R = \sqrt{1 - \frac{\Delta_r}{\Delta_{r_{11}}}} \quad (1)$$

де: Δ_r – визначник матриці парних коефіцієнтів кореляції;

$\Delta_{r_{11}}$ – визначник матриці міжфакторної кореляції.

Виконавши розрахунки, отримаємо такі значення для кожної країни:

$$\text{Естонія: } R = \sqrt{1 - \frac{0.133}{0.814}} = 0.9149 \quad (2); \quad \text{Польща: } R = \sqrt{1 - \frac{0.077}{0.64}} = 0.9379 \quad (3);$$

$$\text{Велика Британія: } R = \sqrt{1 - \frac{0.234}{0.282}} = 0.4113 \quad (4); \quad \text{Україна: } R = \sqrt{1 - \frac{0.475}{1}} = 0.7242 \quad (5).$$

Аналізуючи ці значення, робимо висновок, що зв'язок між очікуваною тривалістю життя, рівнем державних витрат і мінімальною зарплатою є найбільш тісний у Польщі та Естонії, а найменш тісний – у Великій Британії.

Результати досліджень підтверджують постулат, що чим вищий рівень економічного розвитку країни, тим більша тривалість життя. Відповідно до відомої «піраміди потреб» А. Маслоу забезпечення в харчуванні, житлі тощо є визначальними критеріями життєзабезпеченості людини. У кожній країні формується певний спосіб життя, і чим менше громадяни залежні від держави в забезпеченні цих потреб, тим більше вони мають можливостей забезпечити високу тривалість життя.

В Україні протягом останніх років розпочато реформи в медичній, освітній, пенсійній та інших галузях, але нині є очевидним, що відчутного результату вони не забезпечили. Обґрунтуємо цю ситуацію, використовуючи положення системного підходу. Суспільна система може оптимально функціонувати лише за умови отримання додаткової енергії ззовні та ефективного обміну ресурсами із зовнішнім середовищем. Також важливе значення має досконале фінансове законодавство. Як стверджує О. Дем'янчук, «... доходи місцевих бюджетів досить чутливо реагують на бюджетні та податкові зміни, саме тому при формуванні доходів місцевих бюджетів є важливим стабільне бюджетне та податкове законодавство» [11].

Щодо України у XXI ст., зокрема у 2017 р., маємо від'ємний торговельний баланс (5,2 млрд дол. США) [12], відтік кваліфікованих кадрів в інші країни, вивіз капіталу. Для підтримання функціонування держави здійснюються як внутрішні, так і зовнішні запозичення. Станом на 1.01.2018 р. загальний державний борг і гарантований державою борг склав 2,142 трильйони гривень [13]. Отже, незважаючи на певні позитивні зрушення в суспільній сфері, реалізацію соціальних реформ, вектор розвитку має бути спрямований на економіку, що забезпечить наповнення бюджетів усіх рівнів і дозволить ефективно використовувати бюджетні важелі впливу на тривалість життя.

Висновки. Відповідно до результатів виконаного дослідження бюджетні важелі на сучасному етапі суспільного розвитку України є визначальними. Беручи до уваги, що середньозважений європейський рівень темпів економічного зростання сягає 3,5–4%, підвищення цього показника в Україні, принаймні до 4,5%, є необхідною умовою для збільшення тривалості життя населення, а також забезпечення ефективною реалізації соціальних реформ.

Література:

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Середня заробітна плата URL: <https://index.minfin.com.ua/labour/> (дата звернення: 20.02.2018).
2. На сьогодні в Україні 60% населення живуть за межею бідності. URL: https://zik.ua/news/2017/03/30/60_naselennya_ukrainy_za_mezheyu_bidnosti_oon_1070599. (дата звернення: 09.02.2018).
3. Health spending. Данные ОЭСР. URL: <https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm>. (дата звернення: 20.02.2018).
4. Українці щороку витрачають 32 мільярда гривень на ліки. *Економічна правда*. Неділя, 20 жовтня 2013. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2013/10/20/399502/>. (дата звернення: 10.02.2018).
5. *Добрий лікар*. Опитування 9 Лютого 2017 р. URL: <http://dobryjlikar.com/news/201702/2428-39-ukrayinciv-pid-chas-hvoroby-ne-vidviduyut-likarya-brak>. (дата звернення: 09.02.2018).
6. General government spending. URL: <https://data.oecd.org/gga/general-government-spending.htm>. (дата звернення: 10.02.2018).
7. Minimum wages, EUR/munth. URL: <https://www.reinifischer.com/minimum-wages-european-union-2016>. (дата звернення: 10.02.2018).
8. Minimum wages, EUR/munth. Estonia 2016. URL: <https://tradingeconomics.com/estonia/minimum-wages> (дата звернення: 10.02.2018).
9. Minimum wages, EUR/munth Poland. URL: <https://tradingeconomics.com/poland/minimum-wages>. (дата звернення: 10.02.2018).
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 08.02.2018).
11. Дем'янчук О. І. Особливості формування доходів місцевих бюджетів України в умовах бюджетно-податкових змін. *Наукові записки НУ «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НУ «ОА». травень 2016. № 1(29). С. 95–99.
12. Зовнішньоторгівельний баланс України у 2017 р. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/oet/oet_u/oet1117. (дата звернення: 08.02.2018).
13. Государственный и гарантированный государством долг Украины в 2017 г. URL: <https://index.minfin.com.ua/index/debtgov/>. (дата звернення: 03.02.2018).